

TURISTIČKA VALORIZACIJA DVORACA I KURIJA SLAVONIJE I BARANJE

Ilić, Dragan

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Karlovac
University of Applied Sciences / Veleučilište u Karlovcu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:128:184660>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-06**

VELEUČILIŠTE U KARLOVCU
Karlovac University of Applied Sciences

Repository / Repozitorij:

[Repository of Karlovac University of Applied
Sciences - Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Veleučilište u Karlovcu
Poslovni odjel
Stručni studij Ugostiteljstva

Dragan Ilić

**TURISTIČKA VALORIZACIJA DVORACA I KURIJA SLAVONIJE I
BARANJE**

Završni rad

Karlovac, 2022.

Veleučilište u Karlovcu
Poslovni odjel
Stručni studij Ugostiteljstva

Dragan Ilić

**TURISTIČKA VALORIZACIJA DVORACA I KURIJA SLAVONIJE I
BARANJE**

**TOURISM VALORIZATION OF CASTLES AND MANOR HOUSES IN
SLAVONIJA AND BARANJA**

Završni rad

Kolegij: Turističko vrednovanje kulturne baštine

Mentor: dr. sc. Silvija Vitner Marković

Broj indeksa studenta: 0618618016

Karlovac, 2022.

ZAHVALA

Ovom prilikom htio bih se zahvaliti profesorici dr. sc. Silviji Vitner – Marković na prihvaćenom mentorstvu, ukazanom povjerenju, strpljenju te pomoći prilikom izrade ovog rada. Htio bih se zahvaliti svim prijateljima i kolegama s Veleučilišta u Karlovcu na pruženoj potpori tijekom studiranja.

Posebno veliko hvala mojoj obitelji na pruženoj potpori tijekom cijelog mog stručnog preddiplomskog obrazovanja.

Sažetak

Dvorci i kurije Slavonije i Baranje kreću se graditi na prijelomu 17. i 18. stoljeća , odnosno nakon poraza Turaka kod Beča 1683. godine, te nakon oslobođenja Slavonije i protjerivanja Turaka južnije od rijeke Save. Dvadeseto stoljeće ostavilo je najviše traga na našoj starijoj spomeničkoj graditeljskoj baštini. Ti su utjecaji nažalost bili poglavito negativni i rušilački, a razmjerno je malo starih zdanja obnovljeno.

Turistička valorizacija danas je moguća u dvorcima i kurijama Slavonije i Baranje koji su očuvani i obnovljeni. Većini danas obnovljenih dvoraca, izvorna unutrašnjost je promijenjena i imaju drugu funkciju, najčešće muzeja, kao što su dvorac Eltz u Vukovaru, zatim dvorac Odescalchi u Iloku, dvorac Pejačević u Našicama koji od sadržaja za turističku posjetu ima još i knjižnicu i čitaonicu te istoimeni dvorac Pejačević u Virovitici koji je obnovljen za potrebe gradskog muzeja. Navedeni dvorci su istaknuti u ovom završnom radu. Turistička valorizacija u ovom radu usmjerena je prema prepoznavanju i analiziranju projekata obnove i revitalizacije neobnovljenih građevina kao kulturnih dobara, njihovo uključivanje u turističke svrhe na način prenamjene prostora za potrebe muzeja, turističko informativnih centara, prezentacijskih dvorana, izložbenih prostora te ostalih turističkih sadržaja.

Ključne riječi: dvorci, kurije, turistička valorizacija, Slavonija, Baranja

Abstract

The castles and manor houses of Slavonija and Baranja began to be built at the turn of the 17th and 18th centuries, that is, after the defeat of the Turks near Vienna in 1683 and after the liberation of Slavonija and the expulsion of the Turks south of the Sava river. The 20th century has left the biggest mark on our older monumental architectural heritage. Unfortunately, these impacts were mainly negative and destructive, and relatively few old buildings were restored.

Tourism valorization is possible today in the castles and manor houses of Slavonija and Baranja, which have been preserved and restored. Since the beginning of the 21st century, the restoration projects of castles and manor houses have increased dramatically. In the most of the castles restored today, the original interior has been changed and has a different function (most often it is used as a museum) such as: the Eltz castle in Vukovar, the Odescakchi castle in Ilok, the Pejačević castle in Našice, which in addition to tourist visitations also has a library and a reading room and the eponymous Pejačević castle in Virovitica, which was renovated for the needs of the city museum. The mentioned castles are highlighted in this final paper. In this paper, tourist valorization is directed towards the recognition and the analysis of restoration projects and revitalization of unrenovated buildings as cultural goods, their inclusion in tourist purposes in the form of repurposing space for the needs of museums, tourist information centers, presentation halls, exhibition spaces and other tourist facilities.

Keywords: castles, manor houses, tourism valorization, Slavonija, Baranja

Sadržaj

1. Uvod	1
1.1. Predmet i cilj rada.....	1
1.2. Izvori podataka i metode istraživanja	1
1.3. Struktura rada.....	2
2. Turistička valorizacija	3
2.1. Proces turističke valorizacije	3
2.2. Kulturno turističke atrakcije i kulturna dobra u procesu valorizacije.....	6
3. Funkcija i terminologija dvoraca i kurija	8
4. Turistička valorizacija dvoraca i kurija na području Vukovarsko-srijemske županije	10
4.1. Dvorac Eltz u Vukovaru	10
4.2. Mali dvorac Eltz	12
4.3. Kurije grofova Eltz	13
4.4. Dvorac Odescalchi u Iloku.....	13
4.5. Kurija Brnjaković u Iloku	15
4.6. Dvorac Khuen-Belassi u Nuštru	16
5. Turistička valorizacija dvoraca i kurija na području Osječko-baranjske županije	19
5.1. Dvorac Esterhazy u Dardi.....	19
5.2. Dvorac princa Eugena Savojskoga u Bilju.....	20
5.3. Dvorac Mailath u Donjem Miholjcu	22
5.4. Veliki dvorac Pejačević u Našicama	23
5.5. Mali dvorac Pejačević u Našicama	25
6. Turistička valorizacija dvoraca i kurija na području Požeško-slavonske županije	27

6.1. Trenkov dvorac u Pakracu.....	27
6.2. Trenkov dvorac u Trenkovu.....	28
6.3. Dvorac Turković (Isusovački dvorac) u Kutjevu.....	29
6.4. Kurija Kušević u Kuzmici-Blacko	31
7. Turistička valorizacija dvoraca i kurija Virovitičko-podravske županije.....	33
7.1. Kurija Špišić u Špišić Bukovici.....	33
7.2. Kurija Mihalović u Orahovici	34
7.3. Dvorac Janković u Suhopolju	35
7.4. Dvorac Pejačević u Virovitici	37
8. Zaključak	39
POPIS LITERATURE	41
POPIS ILUSTRACIJA.....	44

1. Uvod

Povijest istočne Hrvatske duga je i napaćena, a jedini materijalni odraz stoljetnoga života generacija danas jesu ostaci starih zdanja, bilo profanih ili sakralnih. Ta stara zdanja još i danas zapravo su jedini očevidni čuvari hrvatske povijesne i kulturne baštine. I u Slavoniji i Baranji, usprkos brojnim ratovima i krizama, demografskim migracijama, nebrizi ljudi i drugim nepogodama, do danas je ostao sačuvan iznimno velik broj spomenika graditeljstva, a osobito iz razdoblja posljednjih tisuću godina.¹

Glede veličine i reprezentativnosti, moguće je razlikovati dvorce od kurija, iako je često teško utvrditi granicu između njih. Kurije su manje i arhitektonski skromnije zgrade, često u vlasništvu nižega i siromašnjega plemstva, te sjedišta manjih plemićkih imanja, dok su dvorci gotovo uvijek imali dvojaku ulogu: bili su sjedišta plemićkoga posjeda s gospodarskim značenjem, te su se tako u njihovim gospodarskim zgradama spremale poljodjelske plodine i odvijala obrtnička proizvodnja i istodobno su bili mjesta stanovanja i ladanja.²

U usporedbi s dvorcima i kurijama Hrvatskoga zagorja, dvorci i kurije Slavonije daleko su manje istraživani te se o njima manje pisalo i manje su poznati.

1.1. Predmet i cilj rada

Predmet ovog rada je turistička valorizacija dvoraca i kurija Slavonije i Baranje, a cilj rada je analizirati dvorce i kurije Slavonije i Baranje, njihovu povijesnu vrijednost, stupanj turističke valorizacije i sadašnje stanje.

1.2. Izvori podataka i metode istraživanja

Prilikom pisanja ovog završnog rada korišteni su izvori stručne literature te mrežnih stranica. Metoda prikupljanja podataka prilikom izrade ovog završnog rada je metoda istraživanja za stolom. Prisutne su znanstvene metode analize, deskripcije i kompilacije.

¹Đurić T.; Feletar D.: Stari gradovi, dvorci i crkve Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema, Zagreb, 2002., str.17.

²Ščitaroci M.; Ščitaroci B.: Dvorci i perivoji u Slavoniji od Zagreba do Iloka, Zagreb, 1998., str. 43.

1.3. Struktura rada

Rad obuhvaća osam glavnih cjelina. To su uvod, turistička valorizacija, funkcija i terminologija dvoraca i kurija, zatim turistička valorizacija dvoraca i kurija županije Vukovarsko-srijemske, Osječko-baranjske, Požeško-slavonske, Virovitičko-podravske, zaključna razmatranja, popis literature i popis ilustracija.

2. Turistička valorizacija

Prema Svjetskoj turističkoj organizaciji (UNWTO), turistička valorizacija predstavlja utvrđivanje ili procjenu vrijednosti turističkih atraktivnosti, kroz koje turisti mogu zadovoljiti svoju turističku (kulturnu ili rekreativnu) potrebu.³

Pomoću valorizacije možemo utvrditi koliko je neka destinacija, odnosno prostor koji ona obuhvaća pogodna za razvoj turističke ponude. Kako bi valorizacija uopće bila moguća, izrazito je važno da na određenom području postoje resursi koji će svojom atraktivnošću privući turiste. Postupak turističke valorizacije podrazumijeva kvalitativnu i kvantitativnu objektivnu procjenu vrijednosti turističkih resursa.⁴

Najveća turistička potražnja bit će za onim resursima koji posjeduju najveću vrijednost, te će prilikom razvoja turističke ponude fokus biti na njima. Najvažnija uloga prilikom valorizacije turističkih resursa pripada turistima (potrošačima), odnosno njihovoj subjektivnoj procjeni atraktivnosti resursa.⁵

Sve to od iznimne je važnosti za razvoj određene destinacije.

2.1. Proces turističke valorizacije

Kako bi se ostvario proces turističke valorizacije, ciljevi turističke valorizacije i turističke politike na određenom prostoru trebaju djelovati zajedno i biti usklađeni. Prema tome, turistička valorizacija može se promatrati kao dio turističke politike s obzirom da postupak valorizacije također zahtjeva koordinaciju aktivnosti između organizacija i asocijacija koje djeluju na području destinacije.

Turistička valorizacija vrlo je složen proces te se prilikom provedbe turističke valorizacije na određenom prostoru nastoje ostvariti određeni ciljevi, a to su:⁶

1.) Procjena turističke vrijednosti svih pojedinačnih objekata nekog prostora

³UNWTO (2011): Policy and Practice for Global Tourism, Spain, Madrid, unwto.org, izvor dostupan na: <http://www2.unwto.org/publication/policy-and-practice-global-tourism>, pregledano: 1.7.2022.

⁴Angelevska-Najdeska, K. (2012): Valorisation and Management of the tourist resources – A Condition for Sustainable Tourism Development, Quaestus – Multidisciplinary Research Journal, Ohrid, March, str. 86., izvor dostupan na: <https://www.quaestus.ro/wp-content/uploads/2012/03/angelevska.pdf>, pregledano: 1.7.2022.

⁵Ibidem

⁶UNWTO (2011): Policy and Practice for Global Tourism, Spain, Madrid, 2011; dostupno na: <http://www2.unwto.org/publication/policy-and-practice-global-tourism>, pregledano 1.7.2022.

- 2.) Procjena obujma turističkih posjeta
- 3.) Procjena mogućnosti investicijskih aktivnosti
- 4.) Zaštita prostora u kojem se želi razvijati turizam
- 5.) Razvoj organizacijske strukture turizma kojom će se definirati odgovornost pojedinih aktera za daljnju valorizaciju
- 6.) Razvoj marketinških planova i strategija koji će valorizirane resurse predstaviti na turističkom tržištu.

Kako bi se ostvarili prethodni ciljevi te proveda turistička valorizacija resursa, potrebno je utvrditi osnovne elemente od kojih se ona sastoji. Postoje tri osnovna elementa turističke valorizacije, a to su:⁷

- atraktivnost resursa
- turističko-geografski položaj
- udaljenost od najbliže razvijene turističke regije.

Prije svega kako bi uopće bilo moguće provesti postupak turističke valorizacije, na određenom turističkom području mora postojati turistički resurs koji će svojom atraktivnošću privući pažnju i zanimanje turista, te probuditi u njima želju za posjetom upravo tog područja. Turisti posjećuju destinaciju privučeni atraktivnošću resursa, no također žele upoznati kulturu destinacije i naučiti nešto novo o odabranoj destinaciji koju posjećuju te sa sobom ponijeti određene doživljaje i iskustva. Zbog toga je iznimno važno očuvanje atraktivnih turističkih resursa te dobra organizacija sadržaja i programa koji će pomoći turistima prilikom njihove posjete, ali i njihovo očuvanje od pretjerane eksploatacije. Također i turističko-geografski položaj te udaljenost od najbliže razvijene turističke regije od velikog su značaja prilikom donošenja odluke turista o posjeti određene destinacije.

Postoje i ostali elementi koji su također važni prilikom postupka turističke valorizacije, a to su:

- 1.) Razvijenost prometne infrastrukture u destinaciji

⁷Jovičić, D., Ivanović, V. (2006): Tourism and Sustainable Development in Europe: present status and perspectives. 18 Biennial International Congress, Opatija u Angelevska-Najdeska, K. (2012): Valorisation and Management of the tourist resources – A Condition for Sustainable Tourism Development, Quaestus – Multidisciplinary Research Journal, Ohrid, March, p. 88., izvor dostupan na: <https://www.quaestus.ro/wpcontent/uploads/2012/03/angelevska.pdf>, pregledano: 1.7.2022.

- 2.) Kvaliteta smještajnih kapaciteta i ostalih objekata
- 3.) Kvaliteta i obujam dopunskih sadržaja i usluga i sl.

Dobra prometna povezanost omogućuje turistima bolji pristup određenoj destinaciji, a samim time i veću mogućnost posjete turističkih atrakcija. Budući da prilikom posjete turista destinaciji osnovno pitanje nije gdje provesti odmor, već kako provesti odmor, od iznimne je važnosti kvaliteta i obujam dopunskih sadržaja koji će pomoći turistima prilikom boravka u određenoj destinaciji steći određena iskustva, te pomoći organizatorima u formiranju turističke ponude. Kvaliteta smještajnih kapaciteta i ostalih objekata kao i pristupačne cijene noćenja, također utječu na stvaranje dobrog imidža destinacije, te samim time potiču turiste da se ponovno vrate u destinaciju ili preporuče nekom da je posjeti.

Također, svjetska turistička organizacija (UNWTO) daje nešto jasniju i detaljniju identifikaciju faktora turističke valorizacije:

1.) **Interni**- označavaju specifična svojstva i vrijednosti turističkih resursa pojedinačno. S jedne strane povezani su na razinu resursa korištenih u turizmu (urbanizacija, infrastruktura, oprema i turističke usluge). S druge strane, pozivaju se na trajna, tj. karakteristična svojstva turističkih resursa na kojima se temelji njihova turistička vrijednost.

2.) **Eksterni**- elementi koji omogućavaju korištenje resursa na danom prostoru (primjer: pristupačnost resursa, prometna infrastruktura, blizina emitivnih centara).⁸

Proučavanjem ciljeva i faktora turističke valorizacije, moguće je utvrditi koji bi oblik turizma bio najprikladniji za razvoj prostora na kojem se provodi valorizacija. Moguće je procijeniti i što na određenom prostoru nedostaje te što bi trebalo poboljšati ili dodati kako bi proces valorizacije bio potpun. Kako bi turistička valorizacija bila moguća i u budućnosti, izrazito je važno očuvanje turističkih resursa od pretjerane eksploatacije i prevelike posjećenosti.

⁸Angelevska-Najdeska, K. (2012): Valorisation and Management of the tourist resources – A Condition for Sustainable Tourism Development, Quaestus – Multidisciplinary Research Journal, Ohrid, March, str. 90., izvor dostupan na: <https://www.quaestus.ro/wp-content/uploads/2012/03/angelevska.pdf>, pregledano: 1.7.2022.

2.2. Kulturno turističke atrakcije i kulturna dobra

Kulturno-turistička atrakcija kulturni je resurs koji svojim atributima privlači turiste da posjete određenu turističku destinaciju. Svaki kulturni resurs ne mora biti kulturno-turistička atrakcija, no svaka kulturno-turistička atrakcija je kulturni resurs, jer svi prirodni i društveni resursi nemaju sposobnost privući turiste ili posjetitelje.⁹ Grupiranjem kulturno-turističkih atrakcija postižu se bolji promotivni učinci destinacije.¹⁰ Promatrajući s aspekta turističkog potrošača, u okviru turističke destinacije moguće je identificirati tri tipa atrakcija: primarne, sekundarne i tercijarne.¹¹

Primarne atrakcije utječu na stvaranje dojma i privlače turiste. Od iznimne su važnosti za razvoj destinacije, no nemaju sve jednaku važnost za potrošače. Budući da turisti žele vidjeti i doživjeti nešto jedinstveno i novo, upravo takve atrakcije privlače najveći broj posjetitelja. Sekundarne atrakcije lokalno su značajne. Imaju velik značaj i važne su za posjetitelje, ali ne utječu na odluku turista o posjeti turističke destinacije. Tercijarne atrakcije najmanje utječu na odluku turista o turističkom putovanju, te ih turisti posjećuju slučajno, prilikom svog boravka u destinaciji.

Kulturno dobro je svako dobro od državnog interesa koje uživa osobnu državnu zaštitu. U širem smislu, kulturno dobro je kulturna baština koja pripada nekoj skupini ili društvu, tj "nešto što je i što će biti očuvano kao kulturna vrijednost." Prema Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara Republike Hrvatske, kulturna dobra i sva preventivno zaštićena dobra su nacionalno blago, a mogu biti:

- pokretne i nepokretne stvari od umjetničkoga, povijesnoga, paleontološkoga, arheološkog i znanstvenog značenja,
- arheološka nalazišta i arheološke zone, krajolici i njihovi dijelovi koji svjedoče o čovjekovoj prisutnosti u prostoru, a imaju umjetničku, povijesnu i antropološku vrijednost,

⁹Kušen, E. : Funkcionalna klasifikacija turističkih atrakcija, Turizam, Vol. 51 (4), Zagreb,2002., str. 406.

¹⁰Bartoluci, M. :Upravljanje razvojem turizma i poduzetništva, Školska knjiga, Zagreb,2013., str. 196.

¹¹Vrtiprah, V. (2006): Kulturni resursi kao činitelj turističke ponude u 21. stoljeću, Ekonomska misao i praksa, Dubrovnik, br. 2, str. 283., hrcak.srce.hr., izvor dostupan na: <https://hrcak.srce.hr/10683>, pregledano: 1.7.2022.

- nematerijalni oblici i pojave čovjekovog duhovnog stvaralaštva u prošlosti kao i dokumentacija i bibliografska baština i
- zgrade, odnosno prostori u kojima se trajno čuvaju ili izlažu kulturna dobra i dokumentacija o njima.¹²

¹² Narodne novine 69/1999, Službeni list Republike Hrvatske: Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, članak 2., izvor dostupan na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1999_07_69_1284.html, pregledano 1.7.2022.

3. Funkcija i terminologija dvoraca i kurija

Tijekom razmjerno dugoga povijesnog postojanja i razvoja dvorci u sjevernoj Hrvatskoj gotovo su uvijek imali dvojaku ulogu: bili su sjedišta plemićkoga posjeda s primjetnim gospodarskim značenjem, a istodobno mjesta stanovanja i ladanja. Kao sjedišta plemićkog imanja, dvorci su preuzimali ulogu sjedišta upravljanja posjedom, a u njihovim gospodarskim zgradama spremale su se poljodjelske plodine i odvijala obrtnička proizvodnja. Vlasnici dvoraca koristili su ih za stalno ili povremeno stanovanje. Ako su dvorac i imanje bili jedini posjed vlasnika ili su tradicijsko sijelo neke plemićke obitelji, tada je dvorac bio stalno nastanjen. Često su bogatije plemićke obitelji posjedovale nekoliko vlastelinstava i dvoraca pa su se neki od njih koristili za povremeni boravak – bilo u doba najintenzivnije gospodarske djelatnosti na imanju, bilo kao mjesto odmora i razonode.

Dvorce ne treba shvatiti i doživjeti samo kao lijepe zgrade dolične ugledu i položaju vlasnika. Pod pojmom dvorca valja podrazumijevati ambijentalni sklop stambene zgrade, gospodarskih zgrada, perivoja, vrtova, voćnjaka, okolnih šuma, gajeva, livada i oranica. Sve to, međusobno isprepletено te uklopljeno u prirodni i kultivirani krajolik, stvara sliku dvorca.¹³

Kurije su manje i arhitektonski skromnije zgrade, često u vlasništvu nižega i siromašnijega plemstva, te sjedišta manjih plemićkih imanja. Nerijetko su kurije bile sjedišta majura (marofa, pustara) u sklopu velikih vlastelinskih imanja i kao takve u posjedu visokoga i bogatoga plemstva. Majuri odnosno pustare jesu novoutemeljene proizvodno-stambene jedinice (gospodarstvo s naseljem).¹⁴

Najveća gustoća kurija i dvoraca uočena na području Hrvatskog zagorja, posljedica je ekonomskih kretanja tijekom 19. stoljeća kada dolazi do osiromašenja feudalaca, parcelacije imanja i izgradnje novih objekata. Na području Slavonije gustoća dvoraca je znatno manja, a veleposjedi su često bili u rukama stranog plemstva, dok se izrazita deficitarnost te vrste graditeljstva može zapaziti na području nekadašnje Vojne Krajine. Nestajanje i propadanje dvoraca započelo je u 19. stoljeću i traje sve do danas. Društveno ekonomski momenti uzročnici su prve krize u egzistenciji

¹³ Ščitaroci M.; Ščitaroci B.: Dvorci i perivoji u Slavoniji od Zagreba do Iloka, Zagreb, 1998., str. 43.

¹⁴ Ščitaroci M.; Ščitaroci B.: op. cit., str. 143.

dvoraca jer vlasnici nisu imali dovoljno sredstava za održavanje, a novi vlasnici bili su zainteresirani uglavnom za financijsku dobit koju će crpsti iz objekata i imanja. Proces devastiranja osobito je bio izražen za vrijeme i nakon 2. svjetskog rata kada su brojni objekti bili uništeni ili ostali bez vlasnika, te vrlo često dobivali neprimjerene sadržaje koji su se često mijenjali.¹⁵

Kompleksna problematika koju kurije i dvorci kao značajna vrsta spomenika naše nacionalne povijesti i kulture nameću društvu i službi zaštite po pitanju njihovog održavanja i obnove, a posebno nedostatak izvora financiranja te gospodarsko isplativih suvremenih namjena, nisu do danas kvalitetno riješeni.¹⁶

¹⁵ Ščitaroci M.; Ščitaroci B.: Dvorci i perivoji u Slavoniji od Zagreba do Iloka, Zagreb, 1998., str. 44.

¹⁶ Republika Hrvatske, Ministarstvo kulture i medija: Dvorci i kurije, izvor dostupan na: <https://min-kulture.gov.hr/kulturna-bastina/vrste-kulturne-bastine/nepokretna-kulturna-bastina/pojedinacna-kulturna-dobra/dvorci-i-kurije-7246/7246>, pregledano 1.7.2022.

4. Turistička valorizacija dvoraca i kurija na području Vukovarsko-srijemske županije

4.1. Dvorac Eltz u Vukovaru

Dvorac grofova Eltz u Vukovaru postupno je nastajao, uz brojne graditeljske mijene, razvijajući se od skromne kurije do reprezentativnoga dvorca srednjoeuropskoga izgleda. Vjeruje se da su u prvoj polovici 18. stoljeća izgrađene vlastelinske kurije: najprije grofa Kuffsteina iz 1728. godine te grofova Eltz, koja je izgrađena kada su oni postali vlasnici posjeda 1736. godine. Drži se da su te kurije nastale na mjestu turske tekije (samostana) derviša Alijanaca. Na mjestu stare kurije Anzelmo Kazimir grof Eltz gradi od 1749. do 1751. godine novu kuriju, koja će tijekom 18. i 19. stoljeća, nakon brojnih dogradnji, prerasti u velebni dvorac. Prve dogradnje i preuređenja ostvareni su 1781. i 1790. godine, a graditeljski su zahvati zabilježeni još i 1811. i 1824. godine. Konačni izgled dvorac je počeo dobivati u posljednjem desetljeću 19. stoljeća. Neobaroknu obnovu dvorca započeo je 1895., a završio 1907. godine bečki arhitekt Viktor Siedek. Središnji dio dvorca tada je nadograđen, izveden je trirazinski rizalit čime je dotadašnji jednostavni oblik zgrade poprimio dostojanstven i svečaniji izgled. Okomito na glavnu ulicu i na dulju os dvorca izgrađen je čitav niz pomoćnih i gospodarskih zgrada, usklađenih svojim oblicima i veličinom te oblikovanjem pročelja sa zgradom dvorca. Gotovo cijelo stoljeće, sve do današnjeg vremena, sklop dvorca nije se bitno mijenjao.¹⁷

Na prostoru velikom oko tri hektara, u novom baroknom dijelu Vukovara sjeverno od rijeke Vuke, a između glavne ulice nastale u 18. stoljeću i rijeke Dunav nalazio se vlastelinski sklop dvorca grofova Eltz u Vukovaru. Bila je to cjelina koju su činili: dvorac okrenut jugozapadnim pročeljem prema ulici, a sjeveroistočnim prema perivoju, skupina arhitektonski skladno oblikovanih gospodarskih i pomoćnih zgrada sjeverno od dvorca koja je ambijentalno i arhitektonski nedjeljiva od dvorca. Kapela sv. Roka, koja nije nastala kao dvorska kapela, uklopila se u cjelinu dvorskog sklopa.

¹⁷ Ščitaroci M.; Ščitaroci B.: Dvorci i perivoji u Slavoniji od Zagreba do Iloka, Zagreb, 1998., str. 344.

Vukovarski dvorac jedan je od najvećih i najuzoritijih primjera feudalne svjetovne arhitekture u Hrvatskoj.¹⁸

Njegova kasnobarokno- klasicistička obilježja, dopadljive neobarokne uresne pojedinosti pročelja i zamjetna veličina svih zgrada dvorskog sklopa odaju raskošnu urbanističku zamisao i skladne arhitektonske odnose. Muzejska namjena dvorca tijekom druge polovice 20. stoljeća sačuvala je malen dio unutrašnjosti, primjerice: mramorne kamine, neke predmete i dio namještaja grofova Eltz, štukатурne urese svodova i stropova i dr.¹⁹

Danas je u vukovarskom dvorcu smješten Muzej grada Vukovara, u dijelu prizemlja. Taj je dio središnjeg dijela dvorca obnovljen u proljeće 1998. godine donacijom Ministarstva kulture i sredstvima iz mnogih dobrovoljnih akcija i koncerata u zemlji i svijetu. Nedavno su engleski stručnjaci završili restauraciju vrijednih grbova. Ipak sadašnju obnovu dvorca karakterizira nedostatak novca, što je uglavnom značajka cijele obnove Vukovara. No mnogi su svjesni da prave obnove Vukovara neće biti sve dok se ne obnovi njegov simbol - veliki i raskošni dvorac Eltz, smješten i okrenut prema širokom Dunavu. Za obnovu dvorca pripremaju se projekti, ali nedostaje većih donatora, posebno onih iz inozemstva. Vjerovalo se da će za njegovu obnovu veće zanimanje pokazati privrednici iz Njemačke, iz koje potječu grofovi Eltz, ali je podrška barem za sada ipak izostala. Donatore iz zemlje iz svijeta vjerojatno obeshrabruje činjenica da je riječ o složenim i vrlo skupim radovima. Inače u dvorištu je očišćena temeljito, donatorskim radovima, uništena i devastirana oranžerija, a od čvrste je građevine sačuvano djelomično samo prizemlje, dok je krovšte i prvi kat gotovo u cijelosti uništeno, a te dijelove dvorca dodatno oštećuju kiša i snijeg. Velike su raskošne dvorane uništene i devastirane, barokna nije obnovljena, ali ipak nije srušena, dok je mramorna preuređena u izložbeni prostor, a u dijelu uređenog prostora smješteni su uredi i depoi. U galeriji se vrlo često priređuju raznovrsne izložbe i druge priredbe, tako da se može reći da je dvorac Eltz, zapravo Muzej grada Vukovara, iako s vanjske strane ne izgleda baš osobito privlačno, značajan je čimbenik u kulturnom životu Vukovara. Zna se da je fundus Muzeja, koji je po inventurnim knjigama imao 50.000 predmeta, djelomično uništen te dijelom spašen i

¹⁸ Ščitaroci M.; Ščitaroci B.: Dvorci i perivoji u Slavoniji od Zagreba do Iloka, Zagreb, 1998., str. 345.

¹⁹ Ščitaroci M.; Ščitaroci B.: op. cit., str. 340.-348.

početkom 1991. godine prenesen u Novi Sad, no zasad unatoč obećanjima još nije vraćen.²⁰

Slika 1 Dvorac Eltz u Vukovaru

Izvor: Hrvatski vojnik, <https://hrvatski-vojn timer.hr/dvorac-eltz/>, 13.6.2022.

4.2. Mali dvorac Eltz

Osim dvorca grofova Eltz, u Vukovaru je postojao i često nazivan Mali dvorac Eltz iz sredine 19. stoljeća koji se izvorno zvao "Vila Knoll". Bio je to prizemni kasnoklasicistički dvorac (vila) s velikim perivojem, poznat pod imenom "Dvorac Erweina Eltza". Grofovi Eltz posjedovali su i lovačku kuriju s kraja 19. stoljeća u šumi Jelaš (jugoistočno od Vukovara, nedavno razorena), vinogradsku kuriju na Pajzošu (između Bapske i Šarengrada, nedavno razorena) te kasnobarokno-klasicističku kuriju u Tovarniku. U blizini Vukovara nalazile su se dvije kurije. Na Vučedolu je 1918.-1920. godine izgrađena Vila Streim, neoromantička-kasnosecesijskih obilježja. Četiri kilometra južno od Vukovara nalazilo se plemićko dobro Trešnja, s kurijom i kapelicom, u vlasništvu obitelji baruna Paunovića. Nasuprot dvorcu Eltz, u glavnoj ulici Novoga Vukovara, izgrađena je polovicom 19. stoljeća kasnoklasicistička prizemna kurija s perivojem barunske obitelji Adamovich.²¹

²⁰ Kostelac, D., Diplomski rad, Dvorci Slavonije, Osijek, 2016., str. 28.-29., izvor dostupan na: <https://core.ac.uk/download/pdf/147007167.pdf>, pregledano 1.7.2022.

²¹ Ščitaroci M.; Ščitaroci B.: Dvorci i perivoji u Slavoji od Zagreba do Iloka, Zagreb, 1998., str. 349.

4.3. Kurije grofova Eltz

U mjestu Tovarnik i u njegovoj blizini grofovi Eltz grade svoje majure, a u samom Tovarniku podižu važnu kuriju. To je zdanje sagrađeno u prvoj polovici 19. stoljeća, a ima kasnobarokno-klasicističke oznake.

U 18. stoljeću i Ilača se našla u sastavu velikoga vukovarskog vlastelinstva. Grofovi Eltz ondje su sagradili omanju prizemnu kuriju te imali majur, ali od tih zdanja do danas nije ništa očuvano.

Jelaš je idilično šumsko područje između Tompojevaca, Ilače i Tovarnika. Tu su grofovi Eltz imali svoje poznato lovište. Još krajem 19. stoljeća grofovi Eltz u Jelašu su sagradili šumski majur, s gospodarskim zgradama i prizemnom kurijom. Ta je kurija na početku 20. stoljeća pregrađena i obnovljena, o čemu govori i godina koja je uklesana na pročelju: 1901.

Pročelja zdanja i ulazni trijem ukrašeni su ornamentiranim drvom u secesijskom ozračju. U vrijeme jugosrpske agresije ta su zdanja srušena.²²

4.4. Dvorac Odescalchi u Iloku

Ilok je grad duge i bogate prošlosti, vrijedna i prepoznatljiva kulturnoga naslijeđa, slikovitih prirodnih i čovjekovom rukom stvorenih krajolika. Izuzetni položaj Iloka na istaknutom uzvišenju, pedesetak metara iznad desne obale Dunava, omogućuje vidike na sjeverne pitome vinorodne obronke Fruške gore, na širok i polagan tok rijeke Dunav te na vojvođansku ravnicu s druge strane rijeke.²³

Dvorac knezova Odescalchi izgrađen je početkom 18. stoljeća, dok se nesigurno spominje 1721. godina. Knezovima Odescalchi, dvorac je služio kao ljetnikovac. Nekoliko je puta bio pregrađivan pa je današnji izgled plod dugogodišnjega arhitektonskog razvoja dvorca. Do 1973. godine ispod balkona nad ulazom u dvorac stajao je natpis "Renoviert 1784." što je zasad najstariji pisani trag o gradnji ili obnovi dvorca. Ljudevit Odescalchi dao je obnoviti stubište 1793. godine. Zbog pregradnji tijekom 19. stoljeća, od baroknoga izgleda dvorca ostalo je vrlo malo. Livije III. Odescalchi dao je 1839. obnoviti, a vjerojatno i dograditi dvorac u stilu talijanske

²² Đurić T.; Feletar D.: Stari gradovi, dvorci i crkve Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema, Zagreb, 2002., str. 320.

²³ Ščitaroci M.; Ščitaroci B.: Dvorci i perivoji u Slavoniji od Zagreba do Iloka, Zagreb, 1998., str. 172.

renesanse. Posljednja velika obnova dvorca s obilježjima historicizma zbila se 1889. kada je Baltazar III. Odescalchi dao dvorcu današnji izgled. Godine tih dviju velikih obnova dvorca uklesane su na kamenoj ploči s grbom Odescalchija, koja se nalazi iznad glavnoga ulaza na istočnom pročelju. Prostorije u prizemlju i na prvom katu svođene su, a drugi je kat dvorca s ravnim stropom. U tri prostorije prizemlja nalazila se vlastelinska pismosprema. Na prvom je katu bio tajni dvorski arhiv u kojemu su se čuvale najvažnije povelje knezova Odescalchi vezane za iločko imanje, te dvorski muzej s izlošcima iz prapovijesnoga, rimskoga i turskoga doba. Na drugom su katu bile odaje za stanovanje, s mnogo umjetnina, stilskoga namještaja, oružja, lovačkih trofeja te biblioteka s portretima knezova Odescalchi. Neposredno prije Drugoga svjetskog rata knezovi Odescalchi prenijeli su u Rim knjižnicu, dio izložaka dvorskoga muzeja i dio umjetnina. Ostatak je većim dijelom uništen i raznesen potkraj i neposredno nakon rata. Tijekom Drugoga svjetskog rata dvorac se djelomično koristio u vojne svrhe. Godine 1948. bio je prazan i uništen, a koristio se u različite svrhe. Upropaštavanje dvorca nastavljeno je u sljedećim godinama izgradnjom vodospreme gradskoga vodovoda na tavanu i rušenjem zidova drugoga kata radi uređenja dvorane za tjelovježbu.²⁴

Dvorac i cjelokupna srednjovjekovna jezgra grada Iloka dio je projekta Ministarstva kulture Republike Hrvatske "Obnova, istraživanje i restauracije lokaliteta na potezu Vukovar-Vučedol-Ilok". Po završetku radova na dvorcu otvoren je Muzej grada Iloka sa novom i modernijom koncepcijom postava u sklopu kojega su arheološki, srednjovjekovni, etnografski i galerijski odjel i atrij kao muzej na otvorenom te naknadno otvoreni odjeli koji tematiziraju ratove 20. stoljeća i etnografiju srijema. Ispod zgrade nalaze se poznati stari iločki podrumi.²⁵

²⁴ Ščitaroci M.; Ščitaroci B.: Dvorci i perivoji u Slavoniji od Zagreba do Iloka, Zagreb, 1998., str. 172.-177.

²⁵ Vukovar-Ilok: ovdje Dunav ljubi nebo..., Dvorac Odescalchi, izvor dostupan na: <https://sites.google.com/site/vukovarikovdjedunavljubinebo/ilok/dvorac-odescalchi>, pregledano 1.7.2022.

Slika 2 Dvorac Odescalchi u Iloku

Izvor: Muzej grada Iloka, <https://ilok-town-museum.business.site/>, 14.6.2022.

4.5. Kurija Brnjaković u Iloku

Osim dvorca knezova Odescalchi, unutar iločkoga Gornjega grada nalazila se kasnobarokna kurija koju su u 18. stoljeću izgradili baruni Brnjaković. Kurija je 1967. godine srušena zbog velikih pukotina u zidovima i svodovima, nastalih nakon poremećaja u tlu. Na istome je mjestu prije Domovinskoga rata izgrađena nova zgrada istoga vanjskog izgleda. Kurija Brnjaković bila je jednokatna zgrada pravokutnog izduženog tlorisa, prislonjena s unutrašnje strane na gradske zidine nadomak franjevačkoj crkvi. Pročelja su joj bila jednostavna, samo s ritmom prozora, zaštićena lijepo oblikovanim baroknim rešetkama od kovanoga željeza i razdjelnim međukatnim vijencem na glavnom južnom pročelju. Nakon 1803. godine, kada umire posljednji član barunske obitelji Brnjaković, kurija dolazi u posjed iločkoga vlastelinstva knezova Odescalchi. Do 1914. godine u kuriji je bio smješten sud. Poslije se u njoj nalazila škola, đачki dom i 1952.-1966. godine Muzej grada Iloka, koji je nakon rušenja kurije preseljen u dvorac.²⁶

²⁶ Ščitaroci M.; Ščitaroci B.: Dvorci i perivoji u Slavoniji od Zagreba do Iloka, Zagreb, 1998., str. 179.

Kurija Brnjaković obnovljena je i otvorena 2012. godine za potrebe višenamjenskog Centra za posjetitelje s turističko-informacijskim centrom, vinotekom te prostorima za održavanje seminara i druge kulturno-turističke potrebe.²⁷

Slika 3 Kurija Brnjaković

Izvor: Metar Milimetar, <https://metar-milimetar.hr/portfolio-item/interpretacijski-centar-ilok-vrata-hrvatske/>, 14.6.2022.

4.6. Dvorac Khuen-Belassi u Nuštru

Nuštar je oveće naselje istočno od Vinkovaca u smjeru Vukovara u kojem su u vrijeme Domovinskoga rata stradali brojni objekti, osobito kulturno-povijesni spomenici. Osim župne crkve, još i danas pozornost privlači veliki barokni dvor s nizom arkada u prizemlju i natkrivenim dugim balkonima na katu. Sve to upućuje na dugu i bogatu prošlost Nuštra i okolice.²⁸

Osnovicu današnjih vlastelinskih zdanja u Nuštru čini barokni dvor koji je nastao početkom 18. stoljeća u vrijeme grofova de Gosseau. Kompleks dvorca s parkom smješten je na maloj uzvisini uz cestu Vinkovci-Vukovar, ulica Križni put. Aleja jablana sada već vrlo devastirana, koja se nastavlja na glavnu os dvorca, povezuje

²⁷Vukovarsko srijemska županija, www.vusz.hr, izvor dostupan na: <https://www.vusz.hr/novosti-najave-i-sluzbene-obavijesti/otvorena-kurija-brnjakovic-u-iloku>, pregledano 1.7.2022.

²⁸Đurić T.; Feletar D.: Stari gradovi, dvorci i crkve Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema, Zagreba, 2002., str. 322.

ga s tzv. "Zvjerinjakom", nekadašnjim lovištem. U vrijeme nastanka kompleks se nalazio izvan samog Nuštra, međutim Nuštar se proširio pa se danas nalazi u samome mjestu. Taj spomenički kompleks bitno je nadograđen i izmijenjen tijekom 19.stoljeća dobivši ponajprije historicističke oznake. Osnovicu kompleksa čini jednokatna zgrada pravokutnog oblika, s trijemovima na tri strane u prizemlju i galerijom na prvom katu, do kojega vodi dvostruko, unutarnje drveno stubište. Na galeriju se s istočne strane, nadovezuje dvorska kapela sv.Križa, a sa zapadne jednokatnica kasnobaroknoga podrijetla, pravokutnog oblika. Dvorac s perivojem i mnogim gospodarskim zgradama stvorili su tijekom 18. i 19. stoljeća skladnu i nedjeljivu cjelinu koja je dobro djelovala do sredine 20. stoljeća, kada je počelo njezino uništavanje. Kompleks dvorca doživio je radikalne promjene u vrijeme baruna Šandora Slavničkog, a današnji oblik dobio je u zadnjim desetljećima 19. stoljeća.²⁹

Potkraj 18. i početkom 19. stoljeća nuštarsko vlastelinstvo postupno, rodbinskim vezama i kupnjom, prelazi u posjed grofovske obitelji Khuen-Belassi. Prije I. svjetskoga rata u dvorcu su se nalazile razne zbirke staroga oružja, slike poznatih renesansnih majstora, kao i odjevni predmeti plemstva iz ranijih vremena. Propadanje kompleksa nuštarskog dvorca počelo je odlaskom posljednjih vlasnika, obitelji Khuen-Belassi, 1944. godine. U dvorac se 1945. useljavaju ratni vojni invalidi, a u dijelu dvorca se za njih osniva niža poljoprivredna škola. U toj se fazi vrši prva veća devastacija: bezobzirno je razbijan stilski (barokni) namještaj, spaljene su gotovo sve knjige iz knjižnice dvorca, a nestale su i umjetničke slike. Pedesetih godina u dvorac se useljava Zemaljska poljoprivredna zadruga, kasnije Poljoprivredno dobro, odnosno "PIK Vinkovci". Sobe su pretvorene u skladišta, a na isti je način uništena i dvorska kapela. Nakon iseljavanja Poljoprivredne zadruge, dvorac je privremeno nastanjen pripadnicima predvojničke obuke i sezonskim radnicima dok se 1956. u jedan dio nije uselila nuštarska osmogodišnja škola. U drugom su dijelu bili radnici beskućnici. U toj su fazi prosvjetni djelatnici počeli tražiti zaštitu dvorca u nadležnim institucijama, jer je čak prijetilo rušenje pojedinih njegovih dijelova. Godine 1969. Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture u Osijeku proglasio je dvorac spomenikom kulture, te donio rješenje o njegovoj zaštiti, a 1971. Republički zavod za zaštitu prirode u Zagrebu proglašava perivoj oko dvorca u

²⁹Đurić T.; Feletar D.: Stari gradovi, dvorci i crkve Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema, Zagreba, 2002., str. 323.-324.

Nuštru spomenikom prirode, te ga također stavlja pod zaštitu. Nakon toga djelomično je saniran krov. Godine 1975. Mjesna zajednica Nuštar pokreće restauraciju fasade dvorca i sanaciju krova, ali je zbog neriješenoga problema gromobrana nekoliko puta izbio požar. Kako su dotad prikupljena sredstva bila nedostatna za cjelovitu obranu, članovi Mjesne zajednice pokušali su oživjeti unutrašnjost dvorca ustupanjem pojedinih prostorija na korištenje društveno-političkim i sportskim organizacijama Nuštra.³⁰

U nekadašnjem perivoju danas se nalazi veliki teren nogometnog kluba koji uvelike narušava izvorni ambijent. Sadašnja namjena dvorca je nezadovoljavajuća. Dvorac stoji napušten i vrlo oštećen, a veliki potencijal dvorca i pripadajućeg parka nije ni minimalno iskorišten. Namjene koje trenutno imaju dvorac i perivoj su neprikladne i neadekvatno ukomponirane, što uvelike narušava izvorni ambijent. Dvorac, te cjelokupna lokalna sredina, izuzetno bi prosperirala obnovom zdanja.³¹

Slika 4 Dvorac Khuen-Belassi

Izvor: Vodič mjestima istočne Hrvatske,
<https://sites.google.com/site/vodicmjestimaistocnehrvatske/nustar--dvorac-khuen-belany>, 14.6.2022.

³⁰ Zbornik radova o Vukovarsko-srijemskoj županiji, Vinkovci, 1997., str. 411.-416.

³¹ Magdić, M.,: Diplomski rad; Dvorac Khuen-Belassy, Pula, 2017., izvor dostupan na:
<https://repozitorij.unipu.hr/islandora/object/unipu%3A1688/datastream/PDF/view>, pregledano 2.7.2022.

5. Turistička valorizacija dvoraca i kurija na području Osječko-baranjske županije

5.1. Dvorac Esterhazy u Dardi

Dvorac Esterhazy udaljen je petnaestak kilometara sjeverno od Osijeka, na jugozapadnom dijelu Baranje uz Općine Bilje i Čeminac.³²

U kompleks parka i dvorca Esterhazy u Dardi uvode nas secesijska željezna vrata – blistavi ručni rad nekog nepoznatog majstora. Sam dvorac je po vrijednosti druge spomeničke kategorije i nalazi se u dosta lošem građevinskom stanju. To je jednokatna građevina nastala u drugoj polovici 18. stoljeća kao središte prostranog imanja baruna Esterhazyja. Zdanje u sebi ujedinjuje baroknu tlocrtnu koncepciju karakterističnu za vrijeme u kojem je građeno, ali i novo klasicističko-građevinsko shvaćanje dolazećeg 19. stoljeća. To je osobito izraženo u snažnom portiku u središtu glavnog pročelja koji se nametnuo pred plitki rizalit. Tu na trima jednakim arkadama leži ostakljena drvena veranda koja završava s klasicističkim trokutnim zabatom. Vrlo je zanimljiva i atraktivna prostrana ulazna veža koja je podijeljena s dva reda stupova, a odatle vodi dvokratno stubište u prvi kat dvorca. Bočna krila dvorca jednostavnih su linija, a u dvorišnom dijelu nastavljaju se u prizemnim gospodarskim zgradama. Prizemlje dvorca rađeno je u rustici, a katne plohe su ožbukane. Dvorcu se pristupalo s ulice preko predvrta kroz trodijelni ulazni portal, postavljen u osi glavnog pročelja.³³

Zbog čestih pregradnji tijekom 20. stoljeća, unutrašnjost je dvorca većim dijelom izgubila izvorni izgled. U drugoj polovici 20. stoljeća dvorac se koristio kao stambeni i uredski prostor. Unutar sklopa dvorca nalazilo se i nekoliko gospodarskih i pomoćnih te stambenih zgrada osoblja. Oko dvorca je bio perivoj koji je nastao u 19. stoljeću.³⁴

Dvorac Esterhazy u Dardi, danas je zaštićen kao nepokretna kulturna baština druge vrijednosne kategorije, i u lošem je stanju. Za vrijeme Domovinskog rata devastiran je i opljačkan te čeka obnovu. Uz adaptaciju dvorca, bila je planirana i aktivnija briga o

³² Ščitaroci M.; Ščitaroci B.: Dvorci i perivoji u Slavoniji od Zagreba do Iloka, Zagreb, 1998., str. 110.

³³ Đurić T.; Feletar D.: Stari gradovi, dvorci i crkve Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema, Zagreb, 2002., str. 279.

³⁴ Ščitaroci M.; Ščitaroci B.: op. cit., str.112.-113.

zaštićenom perivoju, ali još nije ostvareno ništa od toga. Dvorac je u novije vrijeme koristilo poduzeće Belje kao sjedište Agroindustrijskog razvoja. U svibnju 2009. godine, poduzeće Belje darovalo je dvorac općini Darda s ciljem da ga se učini dostupnijim javnosti.³⁵

Slika 5 Dvorac Esterhazy u Dardi

Izvor: Turistička zajednica Baranje, <https://tzbaranje.hr/dozivate/kulturne-znamenitosti/dvorac-obilji-esterhazy/>, 14.6.2022.

5.2. Dvorac princa Eugena Savojskoga u Bilju

Uz ljepote Kopačkog rita, najveću pozornost u Bilju privlači dvorac s velikim parkom, što ga je dao sagraditi Eugen Savojski između 1705. i 1712. godine, dakako s osnovnim baroknim oznakama. Nad ulaznim portalom, koji iznad razine dvorca završava zdepastim tornjem, nalazi se grb kneževske obitelji Savojski. Bio je to lovački dvorac koji je slavni austrijski vojskovođa izgradio na imanju što ga je dobio od cara Leopolda I. Ne zna se tko je autor dvorca. Neki nagađaju da bi to mogao biti austrijski arhitekt Johan Lucas von Hildebrandt, koji je za princa Eugena Savojskoga gradio glasovitu palaču Belvedere u Beču. Poznato je da je od 1566. do 1687. godine nedaleko Bilja postojao znameniti turski most preko Drave, te u Bilju postoji priča da je dvorac Savojskog građen na temeljima turskoga grada, pa da i ogromni podrumi u kojima se danas nalaze velike bačve s vinom potiču iz osmanlijskih vremena. Međutim, to je malo vjerojatno. Činjenica je, da je Savojski svoj lovački dvorac gradio neposredno nakon odlaska Turaka iz tih krajeva i da to zdanje ima karakteristike

³⁵ Blagamisterije.com, izvor dostupan na: <https://blagamisterije.com/dvorac-esterhazy-u-dardi-bio-je-jedan-od-najljepsih-u-slavoniji-no-danas-planovi-ostaju-neispunjeni-a-snovi-o-obnovi-nedostizni/23292/>, pregledano 2.7.2022.

baroknog sloga svoga vremena. Budući da je dvorac podignut na močvarnom zemljištu, imao je u doba izgradnje više vojno, negoli gospodarsko značenje. Princ Eugen Savojski rijetko je u njemu boravio, a i pristup mu je bio otežan. Tek u drugoj polovici 18. stoljeća počinje se graditi biljski kraljevski put preko močvare.³⁶

Sredinom 19. stoljeća uz dvorac je uređen pejzažni perivoj koji se danas prostire na površini od oko osam hektara. Dvorac je 1824. godine bio okružen šljivikom i šumom, koji su se poslije preoblikovali u perivoj. Perivoj je kao i dvorac, povijesno neistražen. Zaštićen je kao spomenik parkovne arhitekture.³⁷

Danas su dvorac i okolni perivoj u izrazito lošem stanju. Usprkos tome, do nedavno je u okrilju dvorca bio smješten dio Hrvatskih šuma, te Uprava Javne ustanove Park prirode Kopački rit. Također u podrumskom prostoru uređena je izložbena galerija "Eugen Savojski". U siječnju 2018. vlasništvo nad dvorcem država je predala općini Bilje, koja je potom dvorac uključila u svoje turističke planove. Općina Bilje, planove je počela realizirati u svibnju 2021. godine.³⁸

Dvorac Eugena Savojskog prerast će u multifunkcionalni centar sa sadržajima za turizam i lovstvo, izložbenim prostorima, prezentacijskim dvoranama, informativnim centrom, vinskim podrumom, ugostiteljskim i drugim sadržajima, najavili su Osječko-baranjska županija i Općina Bilje.³⁹

³⁶ Đurić T.; Feletar D.: Stari gradovi, dvorci i crkve Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema, Zagreb, 2002., str. 276.-277.

³⁷ Ščitaroci M.; Ščitaroci B.: Dvorci i perivoji u Slavoniji od Zagreba do Iloka, Zagreb, 1998., str. 76.

³⁸ tportal.hr, izvor dostupan na: <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/kulturni-biser-baranje-krece-obnova-dvorca-eugena-savojskog-20210511>, pregledano 2.7.2022.

³⁹ Agrokлуб®, (R) evolucija poljoprivrede, izvor dostupan na : <https://www.agroklub.com/seoski-turizam/oronulom-dvorcu-eugena-savojskog-vraca-se-stari-sjaj-postaje-centrom-za-turizam-i-lovstvo/40262/>, pregledano 2.7.2022.

Slika 6 Dvorac Eugena Savojskog

Izvor: https://hr.wikipedia.org/wiki/Dvorac_Eugena_Savojskog#/media/Datoteka:Dvorac_Eugena_Savojskog_Bilje.jpg, 15.6.2022.

5.3. Dvorac Mailath u Donjem Miholjcu

Donji Miholjac, malen je gradić, nekada trgovište, poznat po dvorcu i perivoju, naftnim nalazištima te ribnjacima, nalazi se sjeverozapadno od Osijeka, a pet kilometara od Drave i granice s Mađarskom.⁴⁰

Dvorac baruna Mailatha s prekrasnim perivojem, izgrađen je između 1905. i 1914. godine. Dvorac Mailath jedan je od posljednjih slavonskih dvoraca te jedan od nekoliko izgrađenih u Slavoniji početkom 20. stoljeća. Cijeli dvorac, a ponajviše njegova pročelja, ima neoromantičarska obilježja te stvara sliku dvorca u duhu engleskog stila "Tudor". Veći broj tornjeva i dimnjaka te polukružnih i drugih rizalita, terase obrubljene željeznim stupastim ogradama, kule na uglovima daju dvorcu posve romantični izgled i stvaraju starinski ambijent rijetko viđen u ravnoj Slavoniji.⁴¹

Dvorac je zbog svog izgleda i dobre očuvanosti svrstan među najznačajnije u Hrvatskoj. Zahvaljujući starosti od nepunoga stoljeća taj je dvorac u dobrom stanju i dobro očuvan iako je posljednjih desetljeća prilagođavan novim namjenama. Godinama su dvorcu smješteni uredi nove općine. Unutrašnjost dvorca uglavnom je očuvana, ali bez pokretnoga namještaja. Nekad je dvorac bio uređen Mailathovim

⁴⁰ Ščitaroci M.; Ščitaroci B.: Dvorci i perivoji u Slavoniji od Zagreba do Iloka, Zagreb, 1998., str.132.

⁴¹ Đurić T.; Feletar D.: Stari gradovi, dvorci i crkve Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema, Zagreb, 2002., str. 217.

lovačkim trofejima iz Slavonije i s putovanja po Africi i Aziji. Dvorac je okružen velikim pejzažnim perivojem koji u svojoj povijesti bilježi dvije promjene: 1. osnivanje perivoja u prvoj polovici 19. stoljeća te 2. njegovo djelomično preoblikovanje i proširenje potkraj 19. i početkom 20. stoljeća. Perivoj je zaštićen kao spomenik parkovne arhitekture od 1961. godine.⁴²

U prostorijama dvorca Mailath danas se nalaze uredi Općine te Gradsko poglavarstvo i geodetska uprava, tako da se unutrašnjost dvorca održava, ali nažalost nije dostupna za turistički pregled. No, dvorac je vrijedan posjeta i idealno je mjesto za vikend izlet, posebice u toplijim danima.⁴³

Slika 7 Dvorac Mailath

Izvor:

https://hr.wikipedia.org/wiki/Dvorac_Mail%C3%A1th_u_Donjem_Miholjcu#/media/Datoteka:Donji_Miholjac_veliki_dvorac.jpg, 15.6.2022.

5.4. Veliki dvorac Pejačević u Našicama

Našice se nalaze u Slavoniji. Pedeset kilometara su zapadno od Osijeka. U Našicama se, gotovo jedan pokraj drugoga u velikom perivoju, nalaze dva dvorca grofova Pejačević: veliki i mali dvorac, kako su ih sami Pejačevići nazivali. Našičani

⁴² Ščitaroci M.; Ščitaroci B.: Dvorci i perivoji u Slavoniji od Zagreba do Iloka, Zagreb, 1998., str.136.-138.

⁴³ Zidić, L., Revija *Journal*, Podsjetite hrvatski dvorac koji podsjeća na Hogwarts, izvor dostupan na : <https://www.journal.hr/lifestyle/putovanja/hrvatski-dvorac-koji-podsjeća-na-hogwarts-donji-miholjac/>, pregledano 2.7.2022.

ih običavaju danas nazivati stari i novi dvorac, a ponegdje u literaturi mogu se naći nazivi zimski i ljetni dvorac ili dvorac i lovački dvorac.

Veliki dvorac u Našicama građen je između 1811. i 1812. godine. Polovicom siječnja 1811. godine Vincencije grof Pejačević dao je kopati temelje, 11. ožujka opat Stjepan Darašević blagoslovio je, uz veliko mnoštvo naroda, kamen temeljac budućega dvorca, a u siječnju 1812. godine dvorac je bio gotov. Do gradnje našičkoga dvorca Pejačevići su živjeli u Virovitici i na svojim drugim posjedima. Dvorac je od svoga nastanka nekoliko puta mijenjao izgled, osobito u doba grofa Ladislava (1824.-1901.), oko 1850. godine, kada je dvorac poljepšan. Morao se dvorac popravljati i nakon potresa u svibnju 1817. godine. Dvorac je bio pravokutnoga tlorisa, s devet prozorskih otvora na južnom ulaznom pročelju. Središnji dio dvorca, u širini tri prozorske osi, bio je istaknut većim prozorima i altanom, nošenom s četiri masivna stupa s tri luka. Izgled dvorca potpuno je promijenjen u siječnju 1865. godine kada je grof Ferdinand Karlo Rajner dao dograditi dvorac, te tada prilično skromni barokni dvorac biva pretvoren u reprezentativan kasnobarokni dvorac s bogatim arhitektonskim uresima. Unutrašnjost dvorca bila je osobito bogata stropnim štukaturama, ugrađenim namještajem, drvenim zidnim oblogama, "mozaik" parketima i bogato ukrašenim dovratnicima. Nešto je od toga i danas sačuvano. Tijekom Drugoga svjetskog rata dvorac je koristila njemačka vojska od 1943. do 1945. godine. U suterenu dvorca bila je smještena njemačka ratna bolnica za ratnih aktivnosti u Našicama. U ratu su oštećena pročelja i krov dvorca. Od 1945. godine, dvorac se koristio u različite svrhe: od vojarne, škole, vrtića do sjedišta državne uprave i različitih udruga.⁴⁴

Ravnateljica i kustosica Zavičajnog muzeja Našice, Silvija Lučevnjak, navodi kako je dvorac Pejačević kupljen 2015. godine za potrebe Grada Našica od nasljednika obitelji Pejačević kojima je u procesu povrata otuđene imovine pripao prije nekoliko godina. Trenutno se u objektu nalaze sljedeće ustanove i udruge: Zavičajni muzej Našice, Hrvatska narodna knjižnica i čitaonica Našice, Hrvatsko kulturno društvo "Lisinski" Našice i Gradska glazba Našice.⁴⁵

⁴⁴ Ščitaroci M.; Ščitaroci B.: Dvorci i perivoji u Slavoniji od Zagreba do Iloka, Zagreb, 1998., str.213.-214.

⁴⁵ Kostelac, D., Diplomski rad, Dvorci Slavonije, Osijek, 2016., str. 38., izvor dostupan na: <https://core.ac.uk/download/pdf/147007167.pdf>, pregledano 2.7.2022.

Slika 8 Veliki dvorac Pejačević u Našicama

Izvor: https://hr.wikipedia.org/wiki/Dvorac_Peja%C4%8Devi%C4%87_u_Na%C5%A1icama#/media/Datoteka:Dvorac_Peja%C4%8Devi%C4%87._Na%C5%A1ice.jpg, 15.6.2022.

5.5. Mali dvorac Pejačević u Našicama

Mali dvorac Pejačević je prizemna dopadljiva neoklasicistička građevina. Podignut je stotinjak metara zapadno od velikoga dvorca. Njegova je gradnja počela 1904. godine, a useljenje u dvorac je bilo 27. svibnja 1907. godine. Novi dvorac ulazi u povijest hrvatskoga graditeljstva po izvornom tehničkom rješenju zaštite od vlage i podzemne vode uporabom armirano-betonskoga korita, a to je početkom 20. stoljeća bila novost ne samo u Hrvatskoj nego i u tadašnjoj Austro-Ugarskoj Monarhiji. Njegovo je stanje krajem dvadesetog stoljeća bilo izrazito loše: neodgovarajuće se koristio, održavanje je desetljećima izostajalo, unutrašnjost je uništena, vanjsko se stubište ruši, vrt je potpuno nestao, na padini ispod dvorca izgrađena je nikad korištena zgrada. Zanimljivost je ta da rijetko koje mjesto ima tri dvorca. U Hrvatskoj su to imale jedino Našice i to samo na nekoliko godina. Baruni Adamovich Čepinski počeli su graditi dvorac u Našicama 1939. godine. Zbog Drugoga svjetskog rata dvorac nije dovršen iako je građevinski materijal bio izveden.⁴⁶

Nakon Drugog svjetskog rata interijer dvorca bio je devastiran. U istom je prostoru sačuvan i kamin s reljefno izvedenim detaljem obiteljskog grba. Godine 1954. u

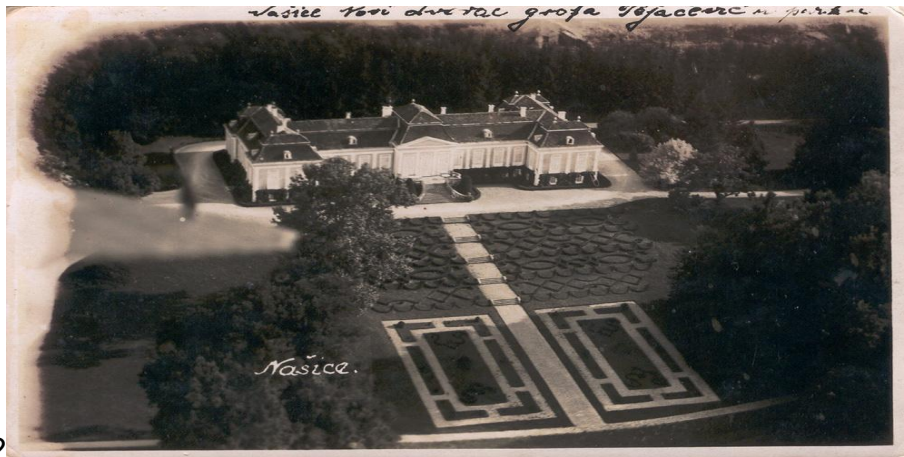
⁴⁶ Ščitaroci M.; Ščitaroci B.: Dvorci i perivoji u Slavoniji od Zagreba do Iloka, Zagreb, 1998., str. 216.

prostoru dvorca počela je s radom našička Gimnazija, koja je djelovala u prostoru dvorca do 1978. godine.

Danas u prostoru dvorca djeluje nekoliko udruga, radio stanica i osnovna glazbena škola.

47

Slika 9 Mali dvorac Pejačević u Našicama

Izvor: Uspomena.net, <https://www.uspomena.net/baza-spomenika/grad-nasice/9-dvorac-marka-pejacevica-tzv-mali-dvorac>, 15.6.2022.

⁴⁷ Uspomena.net, izvor dostupan na: <https://www.uspomena.net/baza-spomenika/grad-nasice/9-dvorac-marka-pejacevica-tzv-mali-dvorac>, pregledano 2.7.2022.

6. Turistička valorizacija dvoraca i kurija na području Požeško-slavonske županije

6.1. Trenkov dvorac u Pakracu

Pakrac je smješten u uskoj dolini rijeke Pakre, podno sjeverozapadnih obronaka Psunja, na raskrižju važnih starih putova što su od Barcsa, Virovitice i Podborja vodili na jug te iz smjera Zagreba u Požegu. Danas se Pakrac gotovo spojio s Lipikom, nekad poznatim lječilištem Austro-Ugarske Monarhije, u kojem je boravio i austrijski car Franjo Josip.⁴⁸

Dvorac u Pakracu izgradio je Franjo barun Trenk između 1742. i 1745. godine. Nakon Trenkove smrti i zapljene njegovih imanja, dvorac je pretvoren u vojarnu koja je nosila njegovo ime. Šezdesetih godina 18. stoljeća dvorac se koristio kao javna bolnica, a od 1898. godine u njemu je Kraljevska učiteljska škola s internatom za učiteljske pripravnike i pripravnice. To je ranobarokni predložak koji se često koristio u izgradnji dvoraca sjeverozapadne Hrvatske tijekom 17. stoljeća. Trenkov je dvorac jednokatna zgrada, tlocrtno u obliku pravokutnika s unutrašnjim dvorištem, pa pripada tipu četverokrilih dvoraca. Prema veličini i izgledu dvorac je gotovo istovjetan onome u Pleternici, što i nije čudno ako se zna da je oba vlastelinstva posjedovao isti vlasnik. Iako je dvorac arhitektonski izmijenjen u odnosu na prvobitno stanje radi prilagođavanja različitim svrhama, njegova izvorna veličina nije doživjela veće promjene.⁴⁹

Danas je nažalost zgrada napuštena, ali postoje određeni planovi obnove i revitalizacije od strane Grada Pakraca koji bi kroz novu funkciju dali novi sjaj ovom starom i značajnom povijesnom zdanju.⁵⁰

⁴⁸ Ščitaroci M.; Ščitaroci B.: Dvorci i perivoji u Slavoniji od Zagreba do Iloka, Zagreb, 1998., str. 238.

⁴⁹ Ščitaroci M.; Ščitaroci B.: op. cit., str. 238.-241.

⁵⁰ Turistička zajednica Grada Pakraca, izvor dostupan na: <https://tz-pakrac.hr/dvorac-baruna-trenka/>, pregledano 2.7.2022.

Slika 10 Trenkov dvorac u Pakracu

Izvor: Compas.com, <https://www.compas.com.hr/clanak/3/4326/barun-trenk-i-njegov-dvorac-u-pakracu.html>, 17.6.2022.

6.2. Trenkov dvorac u Trenkovu

Trenkov dvorac nalazi se u mirnom slavonskom selu Trenkovu, smještenom desetak kilometara sjeverno od Požege, na krajnjim južnim obroncima Papuka.⁵¹

Današnji jednokatni kasnobarokno-klasicistički dvorac nastao je nakon Trenkove smrti, dakle u drugoj polovici 18. ili početkom 19. stoljeća. U Trenkovo doba stajala je tu barokna kurija koja je poslije dograđena i pretvorena u današnji dvorac. U podnom mozaiku ulaznoga hodnika i na željeznoj klasicističkoj ogradi altane upisana je 1819. godina. Zasad je nepoznato da li je to godina izgradnje današnjega dvorca ili godina obnove u drugoj polovici 18.stoljeća dograđene stare kurije. Dvorac je u trolisu pravokutnik. Na zapadnom pročelju ima altanu, a na istočnom pročelju istaknuti rizalit sa zabatom. Mansardni krov odaje baroknu krovnu konstrukciju. Glavno pročelje s devet i bočna pročelja s tri prozorska otvora, pokazuje jednostavna klasicistička obilježja. U dvorcu je od završetka Drugoga svjetskog rata do 1989. godine bila smještena osnovna škola. Od tada povremeno se koristio u različite svrhe. Bio je u funkciji poljoprivredne škole, proizvodnih i skladišnih kapaciteta poljoprivrednih kombinata. Za vrijeme Domovinskog rata objekt je dobio vojnu namjenu.⁵²

⁵¹ Ščitaroci M.; Ščitaroci B.: op. cit., str.304.

⁵² Ibidem

Kompleks dvorca baruna Trenka u Trenkovu, koji je od privatnog vlasnika 2019. otkupila Požeško-slavonska županija s ciljem zaustavljanja daljnjeg propadanja i revitalizacije njegove baštine s parkom, postat će posjetiteljski centar i nova kulturno-turistička destinacija, a projekt je samo u prvoj fazi vrijedan 4,5 milijuna kuna, od čega je 3,8 milijuna kuna dobiveno iz EU-a. Dvorac, dio parka i pomoćne zgrade upisani su u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske kao zaštićeno kulturno dobro.⁵³

Slika 11 Trenkov dvorac u Trenkovu

Izvor: punkufer.dnevnik.hr, <https://punkufer.dnevnik.hr/clanak/putovanja/trenkov-dvorac-nedaleko-od-pozege-propada-cekajuci-renovaciju---616212.html>, 17.6.2022.

6.3. Dvorac Turković (Isusovački dvorac) u Kutjevu

Grad Kutjevo nalazi se u središnjoj Slavoniji. Od županijskog središta Požege, istočno je udaljen dvadesetak kilometara.

Današnji dvorac u Kutjevu dio je nekadašnjega isusovačkoga sklopa koji se sastojao od samostanske crkve, rezidencije te gospodarskih zgrada i vrtova, a nastao je na ostacima cistercitske opatije. Sklop je bio dovršen 1735. godine te je postao upravno središte gospodarstva i ljetnikovac isusovačkoga kolegija iz obližnje Požege. Isusovački sklop u Kutjevu nastao je u duhu barokne arhitekture i baroknoga ustroja prostora, ali sa skladnim preoblikovanjem srednjovjekovnih ostataka građevina. Od

⁵³ Požeško-slavonska županija, izvor dostupan na: <https://pszupanija.hr/novosti/ured-zupana/item/3266-price-o-trenku-i-pandurima-pricat-ce-buduci-turisticki-centar.html>, pregledano 2.7.2022.

1886. do 1888. godine, u doba obitelji Turković, dvorac doživljava historicističku obnovu te biva obnovljen i opremljen za stanovanje i za poslovni prostor. U dvorcu se uređuju knjižnica, pismosprema, arheološka zbirka i zbirka narodnih rukotvorina. Početkom 20. stoljeća obnovu dvorca vodio je arhitekt Viktor Kovačić. Potkraj listopada 1918. godine, u doba raspada Austro-Ugarske Monarhije, dvorac je bio opljačkan i spaljen. Do 1922. godine baruni Turkovići osposobili su dio dvorca za stanovanje, a cijeli je dvorac bio obnovljen 1925. Poslije Drugoga svjetskog rata dvorac se koristio kao skladište i uredski prostor.⁵⁴

Dvorac Turković u vlasništvo Koncerna Agram ulazi 2004. godine te već iduće godine započinju radovi na očuvanju postojeće povijesne građevine, dok se 2011. godine izrađuje projekt za izdavanje građevinske dozvole. U siječnju 2014. godine započinje zahtjevna obnova kojom je dvorcu vraćen nekadašnji prepoznatljiv izgled i sjaj otprije tri stoljeća te je sačuvana njegova povijesna originalnost za buduće generacije stanovnika kutjevačkog kraja, ali i šire, kao i za mnoge zaljubljenike u stare građevine.⁵⁵

Slika 12 Dvorac Turković

Izvor: [visitslavonia.hr](https://visitslavonia.hr/istrazi/povijesna-bastina/dvorac-kutjevo/), <https://visitslavonia.hr/istrazi/povijesna-bastina/dvorac-kutjevo/>, 17.6.2022.

⁵⁴ Ščitaroci M.; Ščitaroci B.: Dvorci i perivoji u Slavoniji od Zagreba do Iloka, Zagreb, 1998., str. 201.-203.

⁵⁵ 24sata, izvor dostupan na: <https://www.24sata.hr/dvorac-kutjevo-zasticeni-spomenik-graditeljske-bastine-442319>, pregledano 2.7.2022.

6.4. Kurija Kušević u Kuzmici-Blacko

Kurija Kušević se nalazi u selu Kuzmici koje je smješteno šest kilometara jugoistočno od Požege, na cesti prema Pleternici. Selo se u srednjem vijeku nazivalo Orljavica prema obližnjoj rijeci Orljavi. Prema baroknoj crkvi posvećenoj sv. Kuzmi i Damjanu selo se od 18. stoljeća počelo nazivati Kuzmica. To je ime potvrđeno tek 1910. ili 1912. godine.⁵⁶

Ne zna se točno kada je kurija sagrađena, no pretpostavlja se da je to bilo još u 18. stoljeću. Današnji izgled kurije ima obilježja seoske historicističke arhitekture. Kurija Kušević najpoznatija je po Svetozaru Kuševiću, po kojem je i dobila ime, pravniku i narodnom zastupniku koji se istakao kao član Narodne stranke u Hrvatskom saboru, te je biran za narodnog zastupnika grada Požege u razdoblju od 1847. do 1906. godine. Iako građevina nema određenu klasu kulturnog dobra, riječ je o povijesnoj građevini (kuriji) kakvih je na području naše županije vrlo malo. Takve građevine imaju ambijentalnu vrijednost i bitne su za sliku mjesta.⁵⁷

Između kurije i ceste, ispred sjevernoga glavnoga pročelja, nalazio se, do sedamdesetih godina 20.stoljeća, malen perivoj koji je uništen sedamdesetih godina radi izgradnje športskih igrališta. Oko kurije sačuvalo se nekoliko stabala. Perivoj je urisan na staroj katastarskoj karti, a nazire se i na rijetkim starim fotografijama, gdje se vide crnogorična stabla, koja su pedesetih godina 20.stoljeća još postojala. U perivoju se nalazio i grob Svetozara pl. Kuševića, koji je prilikom uređenja športskih terena preseljen na kuzmičko groblje.⁵⁸

⁵⁶ Ščitaroci M.; Ščitaroci B.: Dvorci i perivoji u Slavoniji od Zagreba do Iloka, Zagreb, 1998., str. 204.

⁵⁷ Slavonski puti, izvor dostupan na: , <http://slavonskiputi.devtvornica.org/manor-kusevic/>, pregledano 2.7.2022.

⁵⁸ Ščitaroci M.; Ščitaroci B.: op. cit., str.205.

Slika 13 Kurija Kušević u Kuzmici

Izvor: slavonskiputi, <http://slavonskiputi.devtvornica.org/manor-kusevic/>, 17.6.2022.

7. Turistička valorizacija dvoraca i kurija Virovitičko-podravске županije

7.1. Kurija Špišić u Špišić Bukovici

Zapadno od Virovitice, na glavnoj podravskoj cesti, nalazi se staro hrvatsko trgovište Špišić Bukovica. Oko 1785. godine, Antun pl. Špišić u Špišić Bukovici gradi jednokatnu kuriju uz nekoliko gospodarskih zgrada. Kurija je bila tlorisno pravokutnoga oblika, na sjevernom ulaznom pročelju imala je ranije altanu nošenu arkadnim trijemom, a južno ulično pročelje oblikovano je s plitkim rizalitom trokutasta završetka i sa sedam prozora u prizemlju i na katu. Oko kurije uredio je prostrani i živopisan perivoj. Godine 1812. posjed kupuje Stjepan I. Pejačević, sin virovitičkog Antuna I. Pejačevića. Tijekom njegova gospodarenja kurija i zgrade su temeljito obnovljene. Tada kurija dobiva klasicističke oznake. Kasnije pregradnje i dovoljno nestručne adaptacije uz nove obrazovne namjene pridonijele su narušavanju značaja dvorca-kurije.⁵⁹

Kako bi se zaustavilo daljnje propadanje Općina Špišić Bukovica u suradnji s VIDRA-om prijavila je projektni prijedlog i s projektom prošla na EU natječaju. Glavni cilj projekta je kroz pet građevinskih mjera za poboljšanje toplinske zaštitne ovojnice (toplinska izolacija vanjskih zidova prema negrijanom ili vanjskom prostoru, zamjena postojeće ugradnjom nove vanjske stolarije, izvedba toplinske zaštite krova iznad grijanog prostora, izvedba toplinske zaštite poda grijanog prostora prema tlu te izvedba toplinske zaštite ukopanih dijelova ovojnice grijanog prostora) te dvije strojarske mjere (rekonstrukcija sustava grijanja i uvođenje prisilne ventilacije) osigurati uvjete za smanjenje utroška energije i emisije štetnih plinova CO₂. Iz energetskeg razreda D zgrada je nakon obnove "skočila" u energetske razred B.⁶⁰

⁵⁹ Đurić T.; Feletar D.: Stari gradovi, dvorci i crkve Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema, Zagreb, 2002., str. 59.

⁶⁰ Virovitičko-podravska županija, izvor dostupan na: <http://www.vpz.hr/2020/08/19/spisic-bukovica-zavrsila-energetska-obnova-kurije-spisic-koja-ustede-54-posto-iz-d-skocila-b-energetski-razred/>, pregledano 2.7.2022.

Slika 14 Kurija Špišić u Bukovici

Izvor: vpz.hr, <http://www.vpz.hr/2019/08/28/krece-energetska-obnova-kurije-spisic-spisic-bukovici-koja-ce-iz-energetskog-d-skociti-b-razred-ustede-energije-54-posto/>, 20.6.2022.

7.2. Kurija Mihalović u Orahovici

Svojim je sjevernim dijelom Orahovica otvorena prema ravničarskim predjelima, a jugozapadnim dijelom graniči s obroncima Papuka i Krndije, odnosno s Parkom prirode Papuk. Kroz grad prolazi rijeka Vučica. Iako se nalazi u Virovitičko-podravskoj županiji, Orahovica je uz Viroviticu orijentirana i prema Požegi, a preko Našica i prema Osječko-baranjskoj županiji.⁶¹

Kuriju Mihalović izgradila je plemićka obitelj Mihalović. Pretpostavlja se da je izgrađena u drugoj polovici 18. stoljeća ili početkom 19. stoljeća. Kroz povijest, kurija je imala nekoliko uloga. U "novije vrijeme", tu je bila orahovačka zdravstvena ambulanta, mala bolnica. Šezdesetih godina prošlog stoljeća, desno krilo zgrade pretvoreno je u rodilište. Kada je ambulanta našla novi "krov nad glavom" i preselila, bile su tu općinske službe, muzej, knjižnica. U budućnosti, u kuriji će se nalaziti Centar za prevenciju, dijagnostiku, liječenje i rehabilitaciju kardiovaskularnih bolesnika. Investiciju potpisuje Fakultet za dentalnu medicinu i zdravstvo. Objekt je to kojega je gradu Orahovici darovala Vlada Republike Hrvatske, a potom je Orahovica isti darovala Fakultetu za dentalnu medicinu i zdravstvo. Kad sve bude gotovo, a

⁶¹ Republika Hrvatska, Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, izvor dostupan na: <https://mingor.gov.hr/>, pregledano 2.7.2022.

trenutno se obavljaju radovi u unutrašnjosti objekta, centar će biti na korist orahovačkim studentima, ali prije svega bolesnicima za kardiovaskularnu rehabilitaciju. Bit će to prvi takav centar u Slavoniji što je bila želja i Hrvatskog kardiovaskularnog društva. Slični centri su u Opatiji i Krapinskim toplicama. Orahovica je odabrana jer je tu najbolja mikroklima kontinentalne Hrvatske.⁶²

Slika 15 Kurija Mihalović u Orahovici

Izvor: icv.hr, <https://www.icv.hr/2022/01/pogledajte-novo-lice-kurije-mihalovic-u-orahovici-koja-ce-u-buducnosti-biti-centar-za-prevenciju-dijagnostiku-lijecenje-i-rehabilitaciju-kardiovaskularnih-bolesnika/>, 20.6.2022.

7.3. Dvorac Janković u Suhopolju

Suhopolje je noviji naziv za Terezovac, naselje u dravskoj ravnici istočno od Virovitice, na podravskoj magistralnoj cesti D2 koja vodi u Osijek.

Većina zdanja Jankovićeve dvorca u Suhopolju sagrađena je od 1750. do 1775. godine u osnovi u baroknom slogu. Kasnije nadogradnje i pregradnje, koje su se odvijale sve do kraja 19. stoljeća, učinile su suhopoljski dvorac lijepim primjerom nacifrane historicističke gradnje. Zaklonjen drvećem zapuštenoga i uništenoga perivoja dvorac se osobito od kraja Drugoga svjetskog rata neodgovarajuće koristio i neprimjereno održavao. Nakon odlaska Andrije grofa Jankovića u Mađarsku 1918. godine, u dvorcu je živio vlastelinski upravitelj Verfy s obitelji, a neko vrijeme i ruske

⁶² Icv.hr, izvor dostupan na: <https://www.icv.hr/2022/01/pogledajte-novo-lice-kurije-mihalovic-u-orahovici-koja-ce-u-buducnosti-biti-centar-za-prevenciju-dijagnostiku-lijecenje-i-rehabilitaciju-kardiovaskularnih-bolesnika/>, pregledano 2.7.2022.

izbjeglice nakon Prvoga svjetskog rata. Vlastelinstvo kupuje 1931. godine Hrvatsko-slavonska banka za parcelaciju i kolonizaciju iz Zagreba. Godine 1942. dvorac je došao u vlasništvo najprije Hrvatskoga dioničarskoga prometnog društva iz Virovitice, a 30. listopada u posjed Hrvatske školske i prosvjetne zaklade "Dr. Ante Starčević" za općinu Suhopolje. Nakon Drugoga svjetskog rata u dvorcu su neko vrijeme bila smještena ratna siročad, a zatim od 1973. godine osnovna škola i stanovi. Od tada do 1991. godine dvorac i perivoj koristi poduzeće "Poljoprivreda" iz Suhopolja.⁶³

Projekt obnove Dvorca Janković započeo je u kolovozu 2016. godine. Virovitičko-podravska županija kao vlasnik dvorca i nositelj projekta, prijavila je projekt na poziv "Priprema i provedba Integriranih razvojnih programa temeljenih na obnovi kulturne baštine". Rekonstrukcija dvorca Janković u Suhopolju predstavlja integrirani program usmjeren na spašavanje kulturno, povijesno i arhitektonski vrijednog dvorca – kroz oživljavanje kulturne baštine i bogate povijesti obitelji Janković, ali i kulturne povijesti Suhopolja i Virovitičko-podravske županije. Kroz prenamjenu dvorca u Centar za posjetitelje dvorcu je dat značaj koji je s vremenom izgubio. Obnovom dvorca omogućeno je održavanje raznolikih kulturno-turističkih manifestacija, a revitalizirani su i značajni povijesni događaji značajni za povijest obitelji Janković i Virovitičko-podravsku županiju. Obnovljeni dvorac i njegova nova funkcija jesu dodatni sadržaj koji upotpunjava turističku ponudu te doprinosi daljnjem razvoju lokalne i regionalne zajednice.⁶⁴

Godine 2021. u svibnju mjesecu, vrata je otvorio Centar za posjetitelje Dvorac Janković u Suhopolju. Obnova je koštala gotovo 42 milijuna kuna, te je uslijedila i rekonstrukcija perivoja, za dodatnih 4,9 milijuna kuna.⁶⁵

⁶³ Ščitaroci M.; Ščitaroci B.: Dvorci i perivoji u Slavoniji od Zagreba do Iloka, Zagreb, 1998., str.278.

⁶⁴ Turistička zajednica Virovitičko-podravske županije, izvor dostupan na: <http://www.tzvpz.hr/centar-za-posjetitelje-dvorac-jankovic/>, pregledano 2.7.2022.

⁶⁵ Općina Suhopolje, izvor dostupan na: <https://www.suhopolje.hr/novosti/2021/05/prvorazredna-turisticka-destinacija-otvoren-je-centar-za-posjetitelje-dvorac-jankovic-u-suhopolju/>, pregledano 2.7.2022.

Slika 16 Dvorac Janković u Suhopolju

Izvor: Wikipedia,

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/a2/Dvorac_Jankovi%C4%87_Suhopolje.jpg,
20.6.2022.

7.4. Dvorac Pejačević u Virovitici

Virovitica je grad na sjeveroistočnom dijelu Hrvatske, a na sjeverozapadnom dijelu Slavonije, te je kulturno, političko, sportsko i administrativno sjedište Virovitičko-podravske županije.

Potkraj 18. stoljeća započinje rušenje stare tvrđave kako bi se na njezinom mjestu izgradio novi dvorac. Dvorac u Virovitici počeo je graditi Antun III. grof Pejačević. Već ruševna utvrda srušena je tijekom 1798. i 1799. godine i na njezinu mjestu podignut je od 1800. do 1804. današnji dvorac, prema nacrtu arhitekta N.Rotha. Antun III Pejačević je umro 1802. godine te je gradnju dvorca nastavio njegov sin Antun IV. koji se uselio u dvorac 1804. godine zajedno sa svojom suprugom. Dvorac je jednokatna zgrada u obliku izduženoga pravokutnika s plitkim rizalitima na bočnim stranama i s osobito naglašenim središnjim rizalitom na sjevernom i južnom pročelju. Altana, nošena sa 16 stupova postavljenih u dva reda, jest terasa glavnoga salona i istodobno ima ulogu ulaza u dvorac. Brojni ukrasni elementi stilski svrstavaju dvorac u rani klasicizam na izmaku baroka, odnosno u kasnobarokni klasicizam. Dvorac ima u prizemlju provoz za vozila. U prizemlju su se nalazile pomoćne i gospodarske prostorije, a na katu sobe za stanovanje vlasnika. U dvorcu se godinama nalazio

Gradski muzej te Gradska biblioteka i čitaonica. Radovi na obnovi zgrade počeli su pedesetih godina, a temeljita je obnova napravljena 1971.⁶⁶

Grad Virovitica je 2016. godine prijavio Integrirani razvojni program obnove Dvorac Pejačević i revitalizacije Gradskog parka na natječaj za obnovu kulturne baštine u funkciji turizma, a cijeli projekt obnove je uspješno priveden kraju 2019. godine. U sklopu projekta obnovljen je Dvorac Pejačević. Unutar dvorca nalazi se Gradski muzej, čiji je novi stalni postav posebno zanimljiv posjetiteljima. Nosi naziv Drveno doba i prikazuje drvo kroz nekoliko aspekata povijesnog razvoja samog grada, kao i starosjedilaca Virovitice, Mikeša. U zapadnom krilu Dvorca prikazano je drvo u životu građana; od sobe Šuma u kojoj se mogu čuti zvukovi šuštanja lišća i osjetiti mirisi šume, preko soba koje prikazuju drvo u svakodnevnom životu kroz sukob seljačke obitelji i građanske obitelji, do sobe Ženski svijet kao najintimnije prostorije u svakom domu. U istočnom krilu je, uz salon obitelji Pejačević s velikim drvenim klavirom, prikazano drvo kao sredstvo privređivanja kroz prikaz starih virovitičkih obrta, cehova do TVIN-a, tvornice namještaja, koja je izgradila Viroviticu. U potkrovlju Dvorca prikazano je drvo u društvenom, duhovnom i sakralnom životu Virovitičana kroz prikaz starih drvenih instrumenata.⁶⁷

Slika 17 Dvorac Pejačević u Virovitici

Izvor: Wikipedia,

https://hr.wikipedia.org/wiki/Dvorac_Peja%C4%8Devi%C4%87_u_Virovitici#/media/Datoteka:Dvorac_Peja%C4%8Devi%C4%87_Virovitica.jpg, 20.6.2022

⁶⁶ Ščitaroci M.; Ščitaroci B.: Dvorci i perivoji u Slavoniji od Zagreba do Iloka, Zagreb, 1998., str.325.

⁶⁷ Super1.telegram.hr, izvor dostupan na: <https://super1.telegram.hr/relax/na-izlet-se-zaputite-u-ovaj-divni-ruzicasti-dvorac-u-virovitici-evo-zasto-ga-morate-posjetiti-sto-prije/>, pregledano 2.7.2022.

8. Zaključak

Poraz Turaka kod Siska 1593. godine bio je prvi znak slabljenja turske vojne i političke moći te nagovještaj mirnijega 17. stoljeća te je to potaknulo gradnju prvih dvoraca u sjeverozapadnoj Hrvatskoj. Dvorci i kurije Slavonije i Baranje kreću se graditi na prijelomu 17. i 18. stoljeća, odnosno nakon poraza Turaka kod Beča 1683. godine, te nakon oslobođenja Slavonije i protjerivanja Turaka južnije od rijeke Save kada Slavonija postaje veliko gradilište, ponajprije skromnih kurija i dvoraca. Slavonski dvorci su reprezentativnost i otmjenost dobili tek potkraj 18. i početkom 19. stoljeća.

Tijekom dugoga povijesnog postojanja i razvoja dvorci u Slavoniji gotovo su uvijek imali dvojaku ulogu: bili su sjedišta plemićkoga posjeda s primjetnim gospodarskim značenjem, a istodobno mjesta stanovanja i ladanja. Kao sjedišta plemićkog imanja, dvorci su preuzimali ulogu sjedišta upravljanja posjedom, a u njihovim gospodarskim zgradama spremale su se poljodjelske plodine i odvijala obrtnička proizvodnja. Vlasnici dvoraca koristili su ga za stalno ili povremeno stanovanje. Ako su dvorac i imanje bili jedini posjed vlasnika ili su tradicijsko sijelo neke plemićke obitelji, tada je dvorac bio stalno nastanjen.

Dvadeseto stoljeće ostavilo je najviše traga na našoj starijoj spomeničkoj graditeljskoj baštini. Ti su utjecaji nažalost bili poglavito negativni i rušilački, a razmjerno je malo starih zdanja obnovljeno. Naime, Prvi i Drugi svjetski rat bili su pogubni za mnoge spomenike kulture. To se pogotovo odnosi na Drugi svjetski rat, kada je stradalo izuzetno mnogo spomenika povijesti i kulture na cijelom području Hrvatske, pa tako i u Slavoniji i Baranji.

Turistička valorizacija danas je moguća u dvorcima i kurijama Slavonije i Baranje koji su očuvani i obnovljeni. Na projektima obnove dvoraca i kurija se od početka 21. stoljeća radi intenzivno. Kulturno-turističkom atrakcijom smatraju se kulturni resursi koji svojim atributima privlače turiste da posjete određenu turističku destinaciju. Većini danas obnovljenih dvoraca, izvorna unutrašnjost je promijenjena. Kulturno-turističke atrakcije jesu dvorci: Eltz u Vukovaru, zatim dvorac Odescalchi u Iloku, dvorac Pejačević u Našicama te istoimeni dvorac Pejačević u Virovitici koji su obnovljeni i čija se unutrašnjost koristi za svrhe Gradskih muzeja. Kulturno-turističke

atrakcije koje služe u svrhe Turističkih centara za posjetitelje bivaju kurija Brnjaković, Dvorac princa Eugena Savojskog u Bilju te dvorac Janković u Suhopolju.

Za razliku od kulturno-turističkih atrakcija koji služe u svrhe turističkih posjeta i čija je unutrašnjost dostupna za turističke posjete, tu su dvorci i kurije koji su kulturna dobra, uživaju osobnu državnu zaštitu, nisu namijenjeni posjeti turista, te su očuvani ili nastoje biti očuvani kao kulturna vrijednost. Dvorac Mailath u Donjem Miholjcu danas je preuređen za potrebe ureda Općine te Gradskog poglavarstva i geodetske uprave. Trenutno se obavljaju radovi u unutrašnjosti kurije Mihalović u Orahovici te će to biti prvi centar u Slavoniji za bolesnike s potrebom kardio-vaskularne rehabilitacije. Neki od kurija i dvoraca koji se trenutno nalaze u lošem stanju, te nisu pokrenuti projekti revitalizacije i obnove jesu dvorac Esterhazy u Dardi te kurija Kušević u Kuzmici-Blacko. Kulturna dobra jesu još i: Mali dvorac Eltz u Vukovaru kao i kurije grofova Eltz, zatim Mali dvorac Pejačević u Našicama, Trenkov dvorac u Pakracu i u Trenkovu, Dvorac Turković u Kutjevu te Kurija Špišić u Špišić Bukovici.

Primarni zadatak županija Slavonije i Baranje u kojima se nalaze dvorci i kurije, jesu projekti obnove i revitalizacije neobnovljenih građevina, njihovo uključivanje u turističke svrhe na način prenamjene prostora za potrebe muzeja, turističko informativnog centra, prezentacijskim dvoranama, izložbenim prostorima te ostalim turističkim sadržajima.

POPIS LITERATURE

1. Angelevska-Najdeska, K.: Valorisation and Management of the tourist resources – A Condition for Sustainable Tourism Development, Quaestus – Multidisciplinary Research Journal, Ohrid, March, 2012., izvor dostupan na: <https://www.quaestus.ro/wp-content/uploads/2012/03/angelevska.pdf>, pregledano 10.7.2022.
2. Bartoluci, M. :Upravljanje razvojem turizma i poduzetništva, Školska knjiga, Zagreb, 2013.
3. Đurić T.; Feletar D.: Stari gradovi, dvorci i crkve Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema, Zagreb, 2002.
4. Jovičić, D., Ivanović, V. (2006): Tourism and Sustainable Development in Europe: present status and perspectives. 18 Biennial International Congress, Opatija u Angelevska-Najdeska, K. (2012): Valorisation and Management of the tourist resources – A Condition for Sustainable Tourism Development, Quaestus – Multidisciplinary Research Journal, Ohrid, March, izvor dostupan na: <https://www.quaestus.ro/wp-content/uploads/2012/03/angelevska.pdf>, pregledano 1.7.2022.
5. Klepac, D.; Čorkalo, K. (ur), Zbornik radova o Vukovarsko-srijemskoj županiji, Vinkovci, 1997. , str. 411.-416.
6. Kostelac, D., Dvorci Slavonije, diplomski rad, Osijek, 2016., izvor dostupan na: <https://core.ac.uk/download/pdf/147007167.pdf>, pregledano 1.7.2022.
7. Kušen, E. : Funkcionalna klasifikacija turističkih atrakcija, Turizam, Vol. 51 (4), Zagreb, 2002.
8. Magdić, M.: Dvorac Khuen-Belassy, diplomski rad, Pula, 2017., izvor dostupan na: <https://repositorij.unipu.hr/islandora/object/unipu%3A1688/datastream/PDF/view>, pregledano 2.7.2022.
9. Narodne novine 69/1999, Službeni list Republike Hrvatske: Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, članak 2., izvor dostupan na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1999_07_69_1284.html, pregledano 1.7.2022.
10. Ščitaroci M.; Ščitaroci B.: Dvorci i perivoji u Slavoniji od Zagreba do Iloka, Zagreb, 1998.
11. UNWTO, Policy and Practice for Global Tourism, Spain, Madrid, 2011., unwto.org, izvor dostupan na: <http://www2.unwto.org/publication/policy-and-practice->

global-tourism, pregledano 1.7.2022.

12. Vrtiprah, V. : Kulturni resursi kao činitelj turističke ponude u 21. stoljeću, Ekonomska misao i praksa, Dubrovnik, 2006.

WEB STRANICE

1. Agroklub®, (R) evolucija poljoprivrede, izvor dostupan na : <https://www.agroklub.com/seoski-turizam/oronulom-dvorcu-eugena-savojskog-vraca-se-stari-sjaj-postaje-centrom-za-turizam-i-lovstvo/40262/>, pregledano 2.7.2022.
2. Blagamisterije.com, izvor dostupan na: <https://blagamisterije.com/dvorac-esterhazy-u-dardi-bio-je-jedan-od-najljepjih-u-slavoniji-no-danas-planovi-ostaju-neispunjeni-a-snovi-o-obnovi-nedostizni/23292/>, pregledano 2.7.2022.
3. Icv.hr,; <https://www.icv.hr/2022/01/pogledajte-novo-lice-kurije-mihalovic-u-orahovici-koja-ce-u-buducnosti-bit-centar-za-prevenciju-dijagnostiku-lijecenje-i-rehabilitaciju-kardiovaskularnih-bolesnika/>, pregledano 2.7.2022.
4. Općina Suhopolje, izvor dostupan na: <https://www.suhopolje.hr/novosti/2021/05/prvorazredna-turisticka-destinacija-otvorena-je-centar-za-posjetitelje-dvorac-jankovic-u-suhopolju/>, pregledano 2.7.2022.
5. Požeško-slavonska županija, www.pszupanija.hr, izvor dostupan na: <https://pszupanija.hr/novosti/ured-zupana/item/3266-price-o-trenku-i-pandurima-pricat-ce-buduci-turisticki-centar.html>, pregledano 2.7.2022.
6. Republika Hrvatska, Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, izvor dostupan na: <https://mingor.gov.hr/>, pregledano 2.7.2022.
7. Republika Hrvatske, Ministarstvo kulture i medija: Dvorci i kurije, izvor dostupan na: <https://min-kulture.gov.hr/kulturna-bastina/vrste-kulturne-bastine/nepokretna-kulturna-bastina/pojedinacna-kulturna-dobra/dvorci-i-kurije-7246/7246>, pregledano 1.7.2022.
8. Revija *Journal*, izvor dostupan na : <https://www.journal.hr/lifestyle/putovanja/hrvatski-dvorac-koji-podsjeća-na-hogwarts-donji-miholjac/>, pregledano 2.7.2022.
9. Slavonski puti, izvor dostupan na: , <http://slavonskiputi.devtvornica.org/manor-kusevic/>, pregledano 2.7.2022.
10. Super1.telegram.hr, izvor dostupan na: <https://super1.telegram.hr/relax/na-izlet-se-zaputite-u-ovaj-divni-ruzicasti-dvorac-u-virovitici-evo-zasto-ga-morate-posjetiti-sto->

[prijel](#), pregledano 2.7.2022.

11. tportal.hr, izvor dostupan na: <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/kulturni-biser-baranje-krece-obnova-dvorca-eugena-savojskog-20210511>, pregledano 2.7.2022.

12. Turistička zajednica Grada Pakraca, izvor dostupan na: <https://tz-pakrac.hr/dvorac-baruna-trenka/>, pregledano 2.7.2022.

13. Turistička zajednica Virovitičko-podravske županije, izvor dostupan na: <http://www.tzvpz.hr/centar-za-posjetitelje-dvorac-jankovic/>, pregledano 2.7.2022.

tportal.hr, izvor dostupan na: <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/kulturni-biser-baranje-krece-obnova-dvorca-eugena-savojskog-20210511>, pregledano 2.7.2022.

14. Uspomena.net, izvor dostupan na: <https://www.uspomena.net/baza-spomenika/grad-nasice/9-dvorac-marka-pejacevica-tzv-mali-dvorac>, pregledano 2.7.2022.

15. Virovitičko-podravska županija, www.vpz.hr, izvor dostupan na: <http://www.vpz.hr/2020/08/19/spisic-bukovica-zavrila-energetska-obnova-kurije-spisic-koja-ustede-54-posto-iz-d-skocila-b-energetski-razred/>, pregledano 2.7.2022.

16. Vukovar-Ilok: ovdje Dunav ljubi nebo..., Dvorac Odescalchi, izvor dostupan na: <https://sites.google.com/site/vukovarikovdjedunavljubinebo/ilok/dvorac-odescalchi>, pregledano 1.7.2022.

17. 24sata, izvor dostupan na: <https://www.24sata.hr/dvorac-kutjevo-zasticeni-spomenik-graditeljske-bastine-4423190>, pregledano 2.7.2022.

POPIS ILUSTRACIJA

Slika 1 Dvorac Eltz u Vukovaru	12
Slika 2 Dvorac Odescalchi u Iloku	15
Slika 3 Kurija Brnjaković	16
Slika 4 Dvorac Khuen-Belassi	18
Slika 5 Dvorac Esterhazy u Dardi	20
Slika 6 Dvorac Eugena Savojskog.....	22
Slika 7 Dvorac Mailath	23
Slika 8 Veliki dvorac Pejačević u Našicama.....	25
Slika 9 Mali dvorac Pejačević u Našicama.....	26
Slika 10 Trenkov dvorac u Pakracu	28
Slika 11 Trenkov dvorac u Trenkovu	29
Slika 12 Dvorac Turković.....	30
Slika 13 Kurija Kušević u Kuzmici.....	32
Slika 14 Kurija Špišić u Bukovici	34
Slika 15 Kurija Mihalović u Orahovici	35
Slika 16 Dvorac Janković u Suhopolju	37
Slika 17 Dvorac Pejačević u Virovitici	38